

### *Funkcie zahraničného obchodu*

Výsledky zahraničného obchodu majú vplyv na proporcionalitu ekonomického rozvoja, jeho efektívnosť, sú parametrom, ktorý v porovnaní s ostatnými ekonomikami kvalifikuje úroveň, postavenie a perspektívy danej ekonomiky vo svetovom hospodárstve. Uznávaní ekonómovia (A. Maddison, M. Porter, P.A. Samuelson, J. Stiglitz, P.R. Krugman, J. Sachs) kladú priamu závislosť medzi rast HDP a zahraničný/medzinárodný obchod. Dokazujú, že jeho teritoriálne i časovo diferencované napredovanie sa zreteľne premietlo do vývoja celého svetového hospodárstva, a teda aj medzinárodného, resp. zahraničného obchodu a naopak.<sup>14</sup> V reprodukčnom procese plní zahraničný obchod funkciu zmeny štruktúry vytvorenej produkcie na požadovanú štruktúru použitia (spotreba, investovanie, zásoby, rezervy). Úlohou zahraničného obchodu je teda ovplyvňovať reprodukčný proces.

Základné funkcie zahraničného obchodu z hľadiska vnútornej ekonomiky predstavujú:

- **funkcia ekonomického rastu**, prejavujúca sa ako činiteľ úspory času, úspor vynaloženej práce a efektívnosti výroby, pretože výmena hmotných statkov a výkonov so zahraničím umožňuje využívať výhody plynúce z medzinárodnej delby práce, t. j. úspory z rozsahu a sériovosti výroby, z efektu špecializácie a optimalizácie, z rozdielu nákladových relácií domácej produkcie v porovnaní so svetovými reláciami. Úsporou spoločenskej práce je teda možné dosahovať väčší objem národného dôchodku;
- **transformačná funkcia**, ktorú môžeme považovať za najdôležitejšiu úlohu (funkciu) zahraničného obchodu, pretože transformovaním vecnej štruktúry vyrobenej produkcie v danej krajine na štruktúru použiteľnú a žiadanú vo sfére využitia (výrobného alebo finálneho) podporuje zahraničný obchod efektívnejšie využívanie disponibilných zdrojov;<sup>15</sup>

---

<sup>14</sup> BALÁŽ, P. a kol. *Medzinárodné podnikanie*. Bratislava: Sprint 2, 2020, s. 46 – 49. ISBN 978-80-89710-51-5.

<sup>15</sup> Transformácia vplyva aj na mieru špecializácie a optimalizácie produkcie v krajine a jej hlbšie zapájanie sa do procesov MDP, má význam a vplyv na chápanie zahraničného obchodu ako faktora ekonomického rastu. Vo významnom diele „Zahrančný obchod a národné hospodárstvo“ americký ekonóm CH.P. Kindleberger definoval schopnosť transformácie ako „schopnosť reagovať na zmeny, ku ktorým dochádza doma i v zahraničí tým, že sa štruktúra zahraničného obchodu prispôsobuje novej situácii ekonomickým spôsobom“.

- **transmisná funkcia**, ktorú možno považovať za vyšší typ transformačného pôsobenia vonkajších ekonomických vzťahov na národnú ekonomiku, pri ktorej pomocou zahraničného obchodu dochádza k získaniu najnovších poznatkov vedy, techniky a výskumu a podľa možnosti umožňuje vybaviť nimi vlastnú výrobnú základňu. Zahraničný obchod vytvára príležitosť porovnania parametrov (úrovne) vlastných výrobkov a výrobných postupov so špičkovými výrobkami a výrobnými postupmi svetovej konkurencie, využiť ich na zdokonalenie vlastnej produkcie;
- **parametrická funkcia**, vyplýva z toho, že zahraničný obchod je procesom, v ktorom je konfrontovaná úroveň domácej produkcie s existujúcimi parametrami na svetových trhoch. Zapájaním sa domácej ekonomiky do MDP sa viac alebo menej mení aj sortimentná skladba domácej produkcie, a to tak, aby zodpovedala zvýšeným požiadavkám zahraničných trhov, aby vynikali svojimi úžitkovými vlastnosťami, technickými parametrami a celkovou úrovňou kvality. Tým zahraničný obchod prispieva k rozvoju úžitkových hodnôt;
- **funkcia proporcionality** reprodukčného procesu, ktorá spočíva v stratégii vyrábať a vyvážať tovary, do ktorých krajina implementuje domáce komparatívne výhody a naopak, dovážať tie komodity, pri produkcii ktorých takéto výhody nemá, t. j. medzi vzájomnými zahraničnoobchodnými aktivitami existujú správne proporcie. Vyváženosť proporcií prináša úsporu práce a priaznivo ovplyvňuje aj tempo hospodárskeho rastu krajín, integračných zoskupení;
- **sortimentná funkcia**, súvisí s premenou výrobového sortimentu na sortiment spotrebiteľský. Vo všeobecnosti vyjadruje prehlbujúci sa rozpor medzi špecializačnými tendenciami výroby na jednej strane a kompletačnými tendenciami spotreby na druhej strane, prejavujúce sa na zahraničných trhoch prostredníctvom dopytu po komplexnej ponuke (doplnenie čoraz špecializovanejšieho vyrábaného sortimentu do kompletov tak, ako to požaduje spotrebiteľ).<sup>16</sup>

<sup>16</sup> BALÁŽ, P. a kol. *Medzinárodné podnikanie*. Bratislava: Sprint 2, 2020, s. 46 – 49. ISBN 978-80-89710-51-5.

## 5 INŠTITUCIONÁLNA PODPORA EXPORTU V PODMIENKACH SR

Inštitucionálna podpora exportu v podmienkach SR je diverzifikovaná na oblasť odborných informácií, finančnej podpory firmám a kontaktnej platformy na získavanie konkrétnych obchodných partnerov na spoluprácu v oblasti zahraničného obchodu a investícií s medzinárodným prvkom. Kľúčový význam pritom zohráva predovšetkým EXIMBANKA SR. Popri úverových, záručných a poisťných produktoch EXIMBANKY SR je aj aktérom v oblasti podpory investícií tuzemských právnických osôb v zahraničí. Komplexný prehľad súvzťažnosti jednotlivých segmentov komplexnej inštitucionálnej podpory exportérov v gescii viacerých rezortov a organizácií v rámci SR preukazuje obrázok 1.

Služby exportérom obsahuje podnikateľské centrum, ktoré poskytuje aktuálne ekonomické informácie zo štátov sveta:

- vyhledanie obchodného partnera v zahraničí – viacero inštitúcií vyhladá zadávateľovi kontakty na potenciálnych obchodných partnerov v zahraničí,
- medzinárodné tendre a verejné obstarávania – informácie o aktuálnych výzvach zo štátov či medzinárodných organizácií,
- projekty – zverejňujeme zahraničné výzvy na spoluprácu v rôznych oblastiach výroby, obchodu, výskumu a pod.,
- účasť na veľtrhoch o výstavách – viaceré inštitúcie zverejňujú informácie o možnostiach účasti na veľtrhoch a výstavách v zahraničí.

*Prehľad jednotlivých inštitúcií poskytujúcich služby exportérom:*

- Služby SACR,
- Služby SARIO,
- Služby SIEA,
- Služby a produkty EXIMBANKY SR.

*Inštitúcie podporujúce export:*

- EXIMBANKA SR,
- Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR,
- Ministerstvo financií SR,
- Ministerstvo hospodárstva SR,
- Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR,
- Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR,

- Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR,
- Slovak Business Agency,
- Slovenská agentúra pre rozvoj investícií a obchodu,
- Slovenská inovačná a energetická agentúra,
- Slovenská záručná a rozvojová banka, a. s.

## 5.1 Databáza nástrojov verejných inštitúcií v SR na podporu podnikania

Databáza nástrojov verejných inštitúcií v SR na podporu podnikania poskytuje informácie o nástrojoch verejných a súkromných inštitúcií v Slovenskej republike, ktoré sú primárne určené na aktívnu podporu podnikania.

Databáza uľahčuje podnikateľskej verejnosti komunikáciu s orgánmi verejnej správy. Vďaka selektívnemu vyhľadávaniu podnikateľa v konkrétnom sektore nasmeruje na tú verejnú inštitúciu, ktorá mu ponúka pomocnú ruku v zvolenej oblasti. Prevádzkovateľom databázy je Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky.



Obrázok 1 Spektrum štátnych organizácií podporujúcich export a služby exportérom

Zdroj: Služby exportérom. Dostupné z: <https://export.slovensko.sk/služby-exporterom>

ská právnická osoba, ktorá podniká v zahraničí. To znamená, že v praxi môže ísť aj o nadobudnutie akcií zahraničnej spoločnosti, ktorej predmet činnosti je obchodovanie s produktami pochádzajúcimi z ČR. Podmienkou poistenia úveru na investície je čiastočné financovanie z vlastných zdrojov investora. Pokiaľ charakter činnosti zahraničnej spoločnosti vyžaduje aj vklad prevádzkového kapitálu, je investor povinný sa podieľať vlastnými prostriedkami aj na financovaní prevádzkových potrieb zahraničnej spoločnosti, v ktorej je investorom. Minimálny podiel spolufinancovania bude posúdený v súčinnosti s poisťovňou.

## 5.21 Poistná udalosť a poistné plnenie pri exportných kontraktach

Poistnou udalosťou je čiastkové alebo úplné nezaplatenie poistenej pohľadávky, ktorá predstavuje pre poisťovňu povinnosť zaplatiť v zmysle poistných podmienok poistné plnenie. Kategorizáciu rozdelujeme na:

Teritoriálne a iné nekomerčné riziká s povahou vyššej moci:

- obmedzenie transferu peňažných prostriedkov,
- vyvlastnenie majetku v zahraničí alebo politické násilné trestné činy,
- porušenie zmluvných záväzkov hostiteľskej krajiny.

Komerčné riziká:

- platobná neschopnosť z dôvodu úpadku alebo zamietnutia insolvenčného návrhu pre nemajetnosť zahraničnej právnickej osoby (investora s účasťou tuzemskej spoločnosti),
- odmietnutie zaplatenia pohľadávky bez právneho dôvodu (platobná nevôľa),
- poistné riziko uvedených kategórií poisťiteľ vyhodnotí podľa analýzy teritoriálnych rizík rozboru investičného projektu a posúdenia zmluvného zabezpečenia medzi jednotlivými zúčastnenými na predmetnej transakcii. Poistné riziko posudzuje poisťovňa (poisťiteľ) na základe rozboru investičného projektu, posúdenia návratnosti a reálnosti plánovaných výsledkov.

Výluky z poistenia predstavujú situácie, keď poisťovňa odmietne plnenie z poistnej zmluvy. Hlavný dôraz je pritom kladený na to, aby sa poisťovňa vyhla situáciám, pri ktorých je zrejmé, že poistnú udalosť (najmä poistenie platobnej nevôle) v rámci poistenia komerčných rizík zapríčinil samotný poistenec alebo osoby konajúce v jeho mene, ktoré zdržujú, zabraňujú alebo obmedzujú úhradu poistenej pohľadávky. Krátenie poistného plnenia v tej

to súvislosti nezahŕňa prípady, keď dlžník, ktorého záväzok splácať úver je predmetom poistenia, svoje splatné záväzky neplní úmyselne, napr. v snahe vyhnúť sa odčerpávaniu finančných prostriedkov z účtu. Alebo môže ísť o snahu o prevzatie firmy za nízku cenu inou spoločnosťou v situácii, keď voči kupovanému subjektu sú napr. vedené exekučné konania a pod.

Podmienkou poskytnutia exportného financovania spojeného s poistením politických a komerčných rizík by mala byť účasť príslušnej zahraničnej banky ako ručiteľa (poskytnutím platobnej bankovej záruky za splátky úveru) alebo priamo v postavení úverového dlžníka. Úrokové sadzby exportného financovania závisia od rizika krajiny (určenie rizikovej prirážky), dĺžky splatnosti úverovej pohľadávky, bonity banky odberateľa, obdobia fixácie úrokovej sadzby a variability možností zmien výšky úrokových sadzieb, ako aj možností získania refinancovania (získania prostriedkov na poskytnutie úverových prostriedkov) príslušnej banky exportéra.

## **5.22 Sporné projekty podporované exportno-úverovými agentúrami**

Exportno-úverové agentúry sú spájané s niektorými veľkými projektmi, ktoré označujeme ako sporné. V tejto podkapitole sa zameriame na nasledujúce:

- vodná priehradá a elektrárň Ilisu v Turecku,
- prístav Dredging Suape,
- ropovod Baku-Tbilisi-Ceyhan,
- výstavba diaľničného obchvatu Rzeszow-Jaroslav spoločnosťou Doprastav v Poľsku,
- výstavba elektrárne Adularya v Turecku českou firmou BTG Energy (neskôr VPE),
- výstavba malej oceliarne spoločnosťou Slovakia Steel Mills, a. s. v Strážskom ako projektu podpory českého exportu do SR formou poistenia a financovania zahraničných investícií,
- výstavba elektrárne Poljarnaja českou spoločnosťou PSG v Rusku,
- zlyhané poistné prípady spoločnosti Atradius.

### ***Vodná priehrada Ilis v Turecku***

V rokoch 2005 – 2009 podporila OeKB projekty stavby vodnej priehrady a elektrárne Ilisu na rieke Tigris v Turecku (exportná podpora na dodávky strojových zariadení). Projekt pritiahol pozornosť a odpor verejnosti z via-

cerých dôvodov, najmä však kvôli vplyvu na miestne komunity. V roku 2009 OeKB od financovania projektu odstúpila.

Tento projekt patrí medzi najkontroverznejšie kvôli:<sup>141</sup>

- *Počtu ľudí, ktorých výstavba ovplyvnila.* Odhaduje sa, že celkový počet presídlených osád je 199 so 78 000 obyvateľmi, predovšetkým z kurdskej minoritnej skupiny. Ovplyvní však aj kočovné kmene nomádov (20 000 – 30 000 osôb), ktoré migrovali cez úrodné územia v povodí riek. Nomádi neboli započítaní do osôb presídlených ani postihnutých, napriek tomu, že stavba znamená výrazný zásah do ich života.
- *Zabratiu pôdy pôvodným majiteľom bez predchádzajúcej konzultácie.* Väčšina poškodených dostala malé alebo žiadne odškodnenie a bolo vyplácané len mužom. Problémom sú nejasné majetkové vlastníctva, chápanie pôdy ako spoločnej a podľa tureckého zákona teda bez nároku na odškodnenie.
- *Bezpečnosti.* Projekt sa nachádza v oblasti obývanej Kurdmi a PKK (Kurdská strana práce) sa v roku 2015 vyhrážala bombovým útokom na priehradu, na základe čoho nasadila turecká armáda na ochranu priestorov 1 600 vojakov. PKK považuje stavbu za pokus Turecka o depopuláciu kurdských regiónov. Napätie sa zvyšuje aj príchodom prisťahovalcov zo Sýrie.
- *Izolácii žien v novopresídlených oblastiach* (malometrážne náhradné domy neumožňujú stretávanie ženských komunít).
- *Zníženiu životnej úrovne postihnutých* presídlením a zhoršením ich psychického zdravia (trauma z vykorenenia).
- *Zničeniu starých pamiatok* v 12 000 rokoch starom meste Hasankeyf (aj keď niektoré objekty boli presťahované).
- *Zhoršeniu prístupu Iraku k vode* (80 % – 90 % vody v Iraku pochádza z Tigrisu a Eufratu). Irak patrí ku krajinám s najzraniteľnejšími zmenami klímy a napustenie priehrady môže viesť k poklesu zrážok, rastu otepľovania a k ohrozeniu potravinovej bezpečnosti v regióne, čo môže následne viesť k zhoršeniu bezpečnosti.
- *Narušeniu ekosystému.*

V roku 1998 – 2002 odstúpili od financovania projektu britské, talianske, nemecké a švajčiarske konzorciá a ECA kvôli nedostatočnému posúdeniu vplyvov na životné prostredie. V roku 2007 sa chcelo na výstavbe elektrárne

---

<sup>141</sup> IDMC. 2017. Lesson not learned. Turkey's Ilisu Dam [online]. 2017 [cit. 2018-01-23]. Dostupné z: <<https://www.internal-displacement.org/sites/default/files/inline-files/20170719-idmc-turkey-dam-case-study2.pdf>>

podieľať Nemecko (Euler Hermes), Švajčiarsko (SERV) a Rakúsko (OeKB), rakúska firma Andritz (spolu s nemeckými a švajčiarskymi partnermi) mala dodať pre projekt turbíny. Svoju účasť však Rakúsko (prostredníctvom ECA) v roku 2009, na základe tlaku verejnosti, zrušilo. Vytvorili tak viazať exportné úverovanie na splnenie sociálnych, kultúrnych a environmentálnych podmienok, aby bolo v súlade s medzinárodnými normami. S tureckou stranou dohodli ECA 153-bodové referenčné podmienky, ktoré mali byť splnené, a ich plnenie malo byť monitorované 3 expertnými skupinami. Pre verejnosť boli tieto podmienky zverejnené až po schválení vývozných garancií (mimovládne organizácie upozorňovali na skutočnosť, že nie sú v súlade s medzinárodným právom a štandardmi Svetovej banky).

ECA podpísali finančné dohody v roku 2007. V roku 2007 začalo Turecko vysídľovať prvých obyvateľov, pričom Bernská deklarácia upozornila na nízke kompenzácie a nedostatok pridelovanej náhradnej pôdy. Exportné skupiny ECA túto skutočnosť potvrdili a ECA vydali oznámenie o narušení životného prostredia (október 2008), na ktoré však turecká strana nereagovala. Následne v decembri 2008, keď bolo zjavné, že referenčné podmienky nie sú splnené, exportné garancie stiahli a v júli 2009 Euler Hermes, SERV a OeKB využili doložku o odstúpení od zmluvy a rovnako ako väčšina ostatným európskych partnerov z kontraktu vystúpili.

V júni 2018 začalo Turecko priehradu plniť vodou. Proces však dočasne pozastavilo po tom, čo sa Irak sťažoval na výrazné zníženie prietoku rieky (Irak kvôli nedostatku vody zakázal pestovať ryžu). V máji 2020 bola spustená prvá turbína a v decembri 2020 elektrárňou dosahovala plnú kapacitu produkcie.<sup>142</sup>

Odporcovia projektu podali sťažnosť Európskemu súdu pre ľudské práva pre porušovanie kultúrneho dedičstva a práva na vzdelanie, Európsky súd sťažnosť odmietol s tým, že patrí do kompetencie tureckej strany.<sup>143</sup>

### *Prístav Suape v Brazílii*

Holandská firma Van Oord Marine Ingenuity, ktorá pôsobí v prístave Suape<sup>144</sup> od roku 1995, prehľbuje v súčasnosti prístupový kanál z mora do prístava

<sup>142</sup> Reuters. *Turkey's Ilisu dam on Tigris starts generating energy at full capacity* [online]. 2020 [cit. 2021-01-23]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/turkey-dam/turkeys-ilisu-dam-on-tigris-starts-generating-energy-at-full-capacity-idUSL8N2J40V9?edition-redirect=uk>

<sup>143</sup> Tamtiež.

<sup>144</sup> Medzinárodný prístav v meste Ipojuca v štáte Pernambuco v severovýchodnej Brazílii.



vu Suape a plánuje v lokalite vybudovať aj veľké lodenice. Exportné úverové poistenie v hodnote 110 mil. EUR pre oba projekty poskytla v roku 2011 a 2012 ECA Atradius DSB.<sup>145</sup>

Projekt má negatívne sociálne aj environmentálne vplyvy:<sup>146</sup>

- na život miestnych komunít rybárov, ktorí strácajú kvôli bagrovacím prácam na kanále obživu;
- vedie k násilnému vysťahovaniu;
- dochádza k poškodzovaniu ekosystému, k ničeniu korálového rífu; časti skalnatého podložia oceánu boli odstránené výbušninami a odpad z bagrovania je vhadzovaný do mora, čo pôsobí deštruktívne na podmorský život a znečistenie vody;
- rýchlá industrializácia v okolí Suape narúša život miestnych komunít, narastá násilie a dochádza k porušovaniu ľudských práv. Celý projekt je netransparentný a je k dispozícii málo verejne prístupných informácií. Atradius DSB zaradil projekt do kategórie B (projekt stavby lodeníc do kategórie A), verejnosti je však dostupný len projekt stavby lodeníc.

Podľa mimovládnej organizácie Both ENDS boli porušené pravidlá OECD a organizácia podala v roku 2015 sťažnosť na Holandské národné kontaktné miesto. Holandské národné kontaktné miesto vydalo v roku 2016 vyhlásenie, že ECA Atradius DSB je „priamo spojená“ so škodlivými environmentálnymi a sociálnymi vplyvmi a porušovaním ľudských práv. Atradius DSB je zodpovedná za povinnosti vyplývajúce s *due diligence ex-ante* a mala by od poisťovanej spoločnosti Van Oord žiadať ich dodržiavanie. Atradius DSB však nie je zodpovedná za skutky ostatných účastníkov projektu, s ktorými nemá zmluvný vzťah (prístav Suape).<sup>147</sup>

Prípád prístavu Suape je prvou sťažnosťou na činnosť ECA, ktorú národné kontaktné miesto označilo za oprávnenú. Holandské ministerstvo financií a Atradius DSB uviedli, že sťažnosť na Atradius DSB považujú za sťažnosť voči holandskému štátu.

---

<sup>145</sup> ECA Watch. *Dredging Suape harbour* [online]. 2017 [cit. 2021-01-23]. Dostupné z: <<https://www.eca-watch.org/dodgy-deals/dredging-suape-harbour>>

<sup>146</sup> TRAMPERT, J. *Rethinking SLIC* [online]. 2018 [cit. 2021-01-23]. Dostupné z: <<https://www.rethinkingslic.org/blog/state-responsibility/40-complex-complicity-scenarios-in-suape-port-and-the-accountability-of-the-netherlands-export-credit-agency>>

<sup>147</sup> TRAMPERT, J. 2018. *Rethinking SLIC* [online]. 2018 [cit. 2021-01-23]. Dostupné z: <<https://www.rethinkingslic.org/blog/state-responsibility/40-complex-complicity-scenarios-in-suape-port-and-the-accountability-of-the-netherlands-export-credit-agency>>